

RECENZE / REVIEWS

*Libor FRANK**

KŘÍŽ, Zdeněk. *Adaptace Severoatlantické aliance na nové mezinárodní bezpečnostní prostředí: Aplikace přístupů konceptu kooperativní bezpečnosti*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2007. 217 s. ISBN 80-210-4218-4.

Text Zdeňka Kříže „Adaptace Severoatlantické aliance na nové mezinárodní bezpečnostní prostředí – Aplikace přístupů konceptu kooperativní bezpečnosti“ představuje rozsáhlou publikaci, která se úspěšně pokouší o aplikaci teoretických přístupů a konceptů zkoumání bezpečnosti na realitu a praktický vývoj Organizace Severoatlantické smlouvy.

V úvodních částech své práce autor představuje teoretický rámec konceptualizace kooperativní bezpečnosti a obecně přístupy ke zkoumání bezpečnosti, zejména v souvislosti s jejím institucionálním a mezinárodněprávním zajišťováním.

Proměny přístupů ke kooperativní bezpečnosti jsou demonstrovány na podrobné analýze klíčových kroků a dokumentů NATO v průběhu dosavadní historie této organizace, s přirozeným důrazem na 90. léta a současnost. Na vývoji strategických dokumentů autor také dokládá posun a míru adaptace NATO v reakci na měnící se mezinárodní bezpečnostní prostředí, kdy si NATO uchovává dostatečné schopnosti pro plnění svého primárního úkolu (obrana členských států), zároveň se mění z obranné na bezpečnostní organizaci a stává se aktivním globálním bezpečnostním aktérem.

Dialog s nečlenskými státy, který přerostl v postupné rozšíření organizace, především s Ruskem, je klíčovým prvkem konceptu kooperativní bezpečnosti, jehož smyslem je prevence vypuknutí nepřátelství. Proto autor rovněž velmi podrobně rozebírá proces vývoje vztahů k nečlenským zemím a proces postupného rozšiřování NATO nejen po stránce geografické, ale též kompetenční, jako odpověď na měnící se bezpečnostní prostředí a potřebu, jak nových států, tak starých členských zemí, zvýšit úroveň své bezpečnosti. Samotný akt přistoupení pak není autorem chápán jako konečný stav, ale často jako výchozí bod pro „socializaci“ nového člena. Autor také analyzuje souhrn motivů pro rozšiřování NATO a souvisejících očekávání a hodnotí dopad členství na jednotlivé státy i NATO jako celek.

Samostatnou kapitolu zabírá detailní analýza evoluce vztahů s Ruskem, které zprostředkovaně hrálo a stále hraje mimořádně důležitou roli ve vztahu k NATO a k bezpečnosti vůbec. Autor popisuje vývoj vztahů mezi NATO a Ruskem, posuzuje a hodnotí vzájemnou spolupráci i sporné otázky, které v nedávné minulosti vzájemnou bezpečnostní kooperaci ohrožovaly (rozšiřování NATO, operace Allied Force proti Jugoslávii apod.).

Významnou oblastí, na kterou se Zdeněk Kříž ve své práci zaměřuje, je „tradiční“, tedy vojenská, agenda NATO v 90. letech, zejména v současnosti. Autor zkoumá konkrétní případy vojenské angažovanosti NATO jak při preventivním, tak při reálném bojovém nasazení. Uvádí doklady kvalitativní proměny NATO v důsledku měnícího se bezpečnostního prostředí, charakteru vojenských i nevojenských hrozeb; vojenské aktivity NATO uvádí jako příklady relativně úspěšně adaptace na měnící se bezpečnostní prostředí a podmínky a požadavky kladené na ozbrojené síly. Rovněž se zabývá možností užití vojenského zásahu jako nástroje pro udržení nebo obnovení bezpečnosti a na konkrétních příkladech zkoumá a hodnotí roli NATO při vojenském řešení krizových situací současnosti, s ohledem na koncept kooperativní bezpečnosti.

* E-mail: *Libor.Frank@unob.cz*

Pozornost je přirozeně věnována také procesu a výsledkům adaptace vojenských struktur členských států NATO a společných aliančních kapacit z pohledu kooperativní bezpečnosti. Autor se zabývá genezí odzbrojovacích režimů a procesů (zejména S-KOS), vycházející ještě z důsledků helsinského Závěrečného aktu Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě a posléze série jednání mezi NATO a Varšavskou smlouvou, které však měly svůj velký význam (byť motivaci ideologickou střídá motivace založená na ekonomických úsporách a zvyšování efektivnosti) i v 90. letech a v současnosti. Snižování počtů konvenčních ozbrojených sil a zvyšování transparentnosti při jejich kontrole apod. autor oprávněně pokládá za jeden z klíčových prvků upevňování bezpečnosti v Evropě, a to i přes částečné politické disputace mezi Ruskem a NATO o dalších modifikacích S-KOS. Obdobný vývoj se týká také jaderných zbraní, i když autor uvádí, že principy kooperativní bezpečnosti byly v jaderné politice NATO a jeho členských států uplatněny jen částečně (přes velmi zásadní redukci počtů jaderných hlavic a nosičů a bezprecedentní zlepšení transparentnosti umožňují existující strategické jaderné potenciály USA a Ruska zasazení překvapivého úspěšného jaderného úderu strategického charakteru). Obsah kapitoly je ilustrován názornými a podrobnými tabulkami.

Změny vojenských struktur se však netýkají pouze kvantitativních měřítek, mají především kvalitativní charakter. Otázka efektivity a potřeby aliančních vojenských struktur v měnícím se bezpečnostním prostředí se stává klíčovým motivem při posuzování jejich dalšího rozvoje a je důvodem pro téměř permanentní transformaci NATO. Nejde přitom pouze o NATO jako celek, ale i o konkrétní dopady ozbrojené síly jednotlivých členských zemí a o proces implementace aliančních principů a strategie do národní úrovně. Zde autor přesně poukazuje nejen např. na rostoucí propast mezi schopnostmi USA a evropskými členy NATO, ale i na nedostatečnou reflexi aliančních závazků na národní úrovni (ať již z důvodů ekonomických, prestižních či jiných).

Ze závěrečného hodnocení autora se dozvídáme, že celkově je proces adaptace vojenských struktur členských států NATO a vojenských kapacit Severoatlantické aliance konformní s konceptem kooperativní bezpečnosti, i když je primárně hnán úsilím získat kapacity považované za vhodné k eliminaci nových bezpečnostních hrozeb. Ideová výbava těchto změn má své kořeny více v realismu a neorealismu než v konceptu kooperativní bezpečnosti – s tímto závěrem je možné pouze souhlasit.

V závěru své práce Zdeněk Kříž zhodnotil adaptační proces NATO z hlediska konceptu kooperativní bezpečnosti a načrtl možné výzvy pro NATO v blízké budoucnosti. Míni jimi jednak rozšiřování spolupráce se státy a uskupeními stejného hodnotového zaměření, avšak geograficky značně vzdálenými (Austrálie, Nový Zéland, Japonsko, Jižní Korea aj.), dále zřetelné vyjasnění určení role NATO jako výsledku debaty mezi USA a Evropou, vyrovnání se s procesem bezpečnostní a obranné emancipace EU apod.

Publikace Zdeňka Kříže je co do množství a kvality informací vyčerpávajícím textem, který prokazuje značnou erudici autora. Lze ji považovat za vysoce inspirativní informační zdroj a v českém prostředí do jisté míry průkopnický text svého druhu.

*Janusz MIKA**

KEEGAN, John. Historie válečnictví aneb vývoj válečnictví od ritualizovaných kmenových bojů doby kamenné až po destruktivní masové války v moderní době. Praha, Plzeň: Beta-Dobrovský, Ševčík, 2004. 364 s. ISBN 80-7306-116-3, 80-7291-098-1.

* E-mail: *Janusz.Mika@unob.cz*

Je to již několik let, kdy byl, konkrétně v roce 2004, v České republice vydán ve spolupráci s nakladatelstvím Beta-Pavel Dobrovský a Jiří Ševčík český překlad knihy britského vojenského historika Johna Keegana *A History of Warfare – Historie válečnictví*. Domnívám se, že i přes tento značný časový odstup si kniha známého historika, zejména pak jeho osobnost zaslouží připomenutí.

John Keegan, narozený v roce 1934 v Claphame v Irsku, je známý britský vojenský historik, autor řady publikací s vojenskou tematikou, z nichž mnohé vyšly i v českém jazyce, například *První světová válka* (2003), *Druhá světová válka* (2004), *Zpravodajské služby ve válce* (2005) nebo *Válka v Iráku* (2006).

Ve třinácti letech Keegan těžce onemocněl a nemoc měla negativní vliv na jeho mládí. Přes značné zdravotní problémy úspěšně absolvoval dvouleté studium na wimbledonské fakultě, které mu umožnilo přijetí na Balliol College v Oxfordu. V roce 1952 byl definitivně vyřazen ze seznamu branců a zproštěn povinnosti výkonu vojenské služby. Otec Johna Keegana sloužil v britské armádě v období první světové války a služba v armádě na západní frontě se pro něj stala nejdůležitější životní zkušeností. Svoje mládí John Keegan strávil v části Anglie, kde se v období 2. světové války, konkrétně v letech 1943–1944, připravovaly anglické a americké jednotky na den „D“ – invazi do Evropy. Průběh těchto příprav, podobně jako služba otce v armádě, měly velký vliv na jeho profesionální život. Keeganův zájem o vojenské záležitosti způsobil to, že si v roce 1953 v rámci studia na Oxfordské univerzitě vybral vojenskou historii jako svůj speciální předmět. Studium speciálního předmětu bylo předpokladem úspěšného zvládnutí absolutoria, tudíž jeho zájem o vojenské dějiny mohl také skončit po absolvování školy. Tak se ale nestalo. Během studia Keeganův zájem o danou problematiku naopak vzrůstal. Mladého historika inspiroval také fakt, že jeho spolužáci, na rozdíl od něho samotného, absolvovali vojenskou službu. Většina z nich měla důstojnickou hodnost a před nástupem do školy se zúčastnila válečných konfliktů. V padesátých letech dvacátého století vedla Velká Británie celou řadu koloniálních válek, kde příslušníci armády získávali cenné zkušenosti, které Keeganovi chyběly. Tato skutečnost ho svým způsobem provokovala a způsobila jeho ještě větší aktivitu a osobní nasazení ve studiu. Je vhodné poznamenat, že v této době byla prestiž důstojnického sboru v Anglii vysoká. Byla obdivována odvaha, elán a vitalita důstojníků, často připomínány jejich statečné činy, specifický přístup k životu, nespokojenost s každodenní rutinou. Tak Keegan postupně získal dojem, že tuto speciální „kastu“ zná, sympatizuje s ní a v podstatě touží k ní patřit. To bylo důvodem jeho ještě většího zainteresování ve studiu vojenské historie. Po ukončení studia se rozhodl, že bude působit jako vojenský historik. Keeganovo rozhodnutí však doprovázely určité problémy spojené s tím, že pro učitele v oboru vojenská historie existoval pouze omezený počet akademických míst. Jedno z takových míst se uvolnilo na Royal Military Academy Sandhurst (Královské vojenské akademii v Sandhurstu), kde nastoupil v roce 1960. V této době byl pedagogický sbor školy tvořen výhradně muži, kteří dříve bojovali na frontách druhé světové války. Tato skutečnost způsobila, že se chtěl Keegan vyrovnat těmto zkušeným důstojníkům alespoň v teoretické oblasti. Na škole působil jako pedagog šestadvacet let. Stal se prvním docentem vojenské historie ve Velké Británii. V posledních letech pobytu na škole pracoval taktéž jako externí lektor na Princeton University a Vassar College. V roce 1986 odešel z Královské vojenské akademie v Sandhurstu a začal spolupracovat jako válečný korespondent s deníkem *Daily Telegraph*. Keegan dlouhodobě psal také pro americké periodikum *National Review Online*. O jeho výjimečném postavení mezi vojenskými historiky svědčí i fakt, že jej v roce 2000 anglická královna pasovala na rytíře a je držitelem titulu „sir“.

Knihou *Historie válečnictví*, kterou autor věnoval památce Wintera Bridgmana, poručíka pluku de Clare, zabitého v bitvě u Lauffeldu 2. července 1747, je rozdělena do pěti kapitol. Kromě úvodu a závěru kniha obsahuje také bohaté ilustrace, včetně jejich seznamu, odkazy, rejstřík a seznam vybrané literatury.

V první kapitole knihy nazvané *Válka v lidské historii* si autor položil otázku *Co je to válka?*. Polemizuje s velmi známým Clausewitzovým rčením o válce jako pokračování politiky jinými

prostředky. Velmi poutavým způsobem přesvědčuje čtenáře, že ve skutečnosti Clausewitz napsal, že válka je pokračováním „politických styků“ (des politischen Verkehrs) „vmíšením jiných prostředků“ (mit Einmischung anderer Mittel). V českém překladu, nejslavnější knihy Clausewitze a všeobecně nejznámější knihy o válce nazvané stejnými slovy O válce z roku 1959 (znovuydané v roce 1996 nakladatelstvím Bonus A), Zbyňka Sekala zní citovaná věta takto: „...válka není pouze politický akt, nýbrž opravdový nástroj politiky, pokračování politických styků a jejich provádění jinými prostředky.“ Keegan se domnívá, že válka je o mnoho tisíciletí starší než státy, diplomacie a strategie. Válečnictví je téměř tak staré jako člověk sám. Hranice civilizovaného válečnictví jsou vymezeny dvěma protikladnými lidskými typy, pacifistou a „zákonným držitelem zbraně“. Keegan hodnotí Clausewitze ne jako pouhého ideologa, ale také zkušeného historika, který ovšem dovolil, aby dvě instituce – stát a pluk – omezily jeho vnímání světa. Keegan se věnuje problematice války jako kultury a kultury bez válek v jednotlivých historických obdobích a částech světa. První mezihra knihy řeší problematiku limitů vedení válek.

Druhá kapitola – Kámen – zahrnuje následující tematické okruhy: Proč muži bojují?, Válka a lidská přirozenost, Válka a antropologové, Některé primitivní národy a jejich válečnictví. Velmi zajímavou částí kapitoly jsou počátky válečnictví. Autor je nositelem názoru, že i když historie válečnictví začíná psanými záznamy, nelze ignorovat jeho prehistorii. Kapitulu uzavírá část nazvaná Válka a civilizace a mezihra následující po ní – Opevnění.

Třetí kapitola – Svaly – je složená z následujících částí: Bojovníci na válečných vozech, Válečný vůz a Asýrie, Válečný kuň, Hunové, Vyhlídky jezdeckých národů 453–1258, Úpadek jezdeckých národů. Stejně jako předcházející kapitoly je ukončena mezihrou, v tomto případě pojmenovanou Armády.

Předposlední kapitola knihy – Železo – nás přenáší do období náhlého a ohromného přínosu materiálu, který nejen změnil výrobu zbraní, ale nesl s sebou nevyhnutelnou změnu společenských vztahů. Nejenom ostré zbraně, ale i nástroje způsobily kolonizaci vzdálených oblastí. Autor v této souvislosti popisuje velmi zajímavé kapitoly historie jako např. Řekové a železo, Falangové válečnictví, Řekové a obojživelná strategie, Makedonie a kulminace falangového válečnictví, Řím – kolébka moderních vojsk, Evropa po zániku Říma. Za kapitolou následuje mezihra čtvrtá, věnovaná logistice a zásobování.

Závěrečná, pátá kapitola knihy, je pojmenovaná Oheň. Je složená z následujících částí: Střelný prach a opevnění, Bitvy se střelným prachem ve věku experimentů, Palné zbraně na moři, Rovnováha sil ve věku prachu, Politická revoluce a vojenská změna, Palebná síla a kultura všeobecné branné povinnosti, Zbraně konečného řešení, Zákon a konec války.

V závěru se autor vrací k otázce, položené v první kapitole knihy, Co je to válka?. Doufá, že u pozorného čtenáře vyvrátí přesvědčení, že na tuto otázku existuje jednoduchá odpověď a že válka má nějaký konkrétní charakter. Současně se domnívá, že zpochybnil ideu, že člověk je odsouzen válčit a že záležitosti našeho světa se musejí nevyhnutelně řešit násilím. I když psaná historie světa je z větší části historií válčení, velcí státníci byli zpravidla násilničtí lidé, četnost a intenzita válčení, zejména ve dvacátém století, pokřivily názor obyčejných mužů a žen, Keegan věří, že „...to, že se svět točí, je dáno duchem spolupráce, nikoliv konfrontace...“ Člověk navzdory sklonu k násilí má také schopnosti omezovat jeho účinky i tehdy, když tu není žádná větší síla, která by nás uchránila od zla, jehož jsme schopni. Právě z toho důvodu je fenomén „primitivní“ války popsán v knize tak poučný. Protože války minulého století na sebe vzaly extrémní a nelítostnou formu, bylo pro moderního člověka až příliš snadné podlehnout domněnce, že sklon k extrémům ve válečnictví je nevyhnutelný. Moderní válka dala umírněnosti a zdrženlivosti špatný zvuk. První světová válka ukončila evropskou nadvládu nad světem a v důsledku utrpení, jež způsobila lidem, zničila to nejlepší v západní civilizaci – liberalismus a nadějně vyhlídky. Přenechala úlohu proklamování budoucnosti militarismu a totalitarismu. Tato budoucnost přinesla druhou světovou válku, jež dokončila zkázu započatou první světovou válkou. Druhá světová válka přinesla také vývoj jaderných zbraní jako logické vyvrcholení technologického trendu západního způsobu válečnictví a konečné odmítnutí tvrzení, že válka je, či by mohla být, pokračováním

politiky jinými prostředky. „Politika musí pokračovat, válka nesmí...Světové společenství potřebuje více než kdy jindy kvalifikované a disciplinované válečníky, kteří jsou připraveni dát se do služeb své vlády.“

Domnívám se, že Keeganova slova, ačkoliv vyslovená před několika lety, jsou a nadále budou velmi aktuální.

*Pavel KOPECKÝ**

KEEGAN, John. Zpravodajské služby ve válce. Špionáž od napoleonských válek k boji proti Al-Kajdě. Praha, Plzeň: Beta-Dobrovský, Ševčík, 2005. 348 s. ISBN 80-7306-198-8, 80-7291-136-8.

Známému, ba dokonce proslulému britskému vojenskému historiografovi, siru Johnu Keeganovi vyšlo v češtině již několik publikací. V našem prostředí se lze setkat s jeho obsáhlými knihami o obou světových konfliktech, současném ozbrojeném měření sil v Iráku či dějinách válečnictví obecně.

Intelligence in War čili Zpravodajské služby ve válce je zajisté titulem hodným autorovy novinářské minulosti: úderným a přitažlivým už z toho důvodu, že nejrůznější zpravodajské služby jsou posud – přes veškeré rozpory jejich společenské recepce – považovány dost všeobecně za objekty hodné pozornosti. Jejich nimbus přirozeně zahrnuje napětí, tajemství, inteligenci a lstivost, ne-li fyzickou přitažlivost, zároveň použití nejmodernější techniky, ale především skrytý, jakoby nikomu neodpovědný, vliv na život soudobé společnosti. Romantizující pojetí „agenta 007“ se plně proplétá s nejrozmanitějšími, různě podepřenými teoriemi spiknutí; pověstné jsou například konspirační verze založené na nejasnostech okolo zavraždění bratrů Kennedyových. Není se čemu divit. Širokým působením občas *iracionální* logiky (viz *iracionalita* racionálních systémů) dochází k opětovnému vzestupu mýtu jakožto nepřehlédnutelného kulturně-spoločenského faktoru. Vznik nových vypravování a oprašování starších, případně *technicistní* obalení skutečných událostí vytváří bestsellery a kasovní trháky. Svou roli bezesporu sehrává to, co první domácí kronikář Kosmas nazývá „bájným vyprávěním starců“ v moderním, nábožensky laděném extremismu, ale svou, také politickou, úlohu má i ve společnostech, které již etapou modernizace prošly.

Mýtus vznikl jako předfilozofický jev, který usiloval o vysvětlení nevysvětlitelného. Vzestup (politických) náboženství založených na svérázné mytologii v údobí bezmála bojových hesel o efektivitě, flexibilitě a (post)modernosti proto stojí za zamyšlení. Nabízí se hypotéza, nakolik široké vrstvy nechtěně znovu ztrácejí kontakt s porozuměním komplikované reality. Reakcí bývá laciný hedonismus, antiintelektualismus, všemožná agresivita a často pokus o určitou podobu bezhlavé, přímo hysterické participace na tom, co domněle udává tón, co je takřikajíc v kurzu. Takže braková, populární, ale i odborná literatura, na jejíž čtivost jsou však dnes, kdy patří „k dobrému vkusu“ i složité vědecké problémy podat zábavně nebo alespoň poutavě, kladeny zvýšené nároky, s tematikou vojenství, terorismu či špionáže, zpravidla nalezne širokou čtenářskou obec; podobně jako tomu bývá u filmů, divadelních her či knih postihujících s různou seriózností oba světové konflikty či terorismus provázející soudobá střetnutí o energetické zdroje a kontrolu obchodních tras atp. Bývalý pedagog královské vojenské akademie v Sandhurstu Keegan se při této příležitosti opakovaně zmiňuje o vlivu barvitých popisů Johna le Carré a Rudyarda Kiplinga. Nepřehlédnutelná je ostatně jakási „britskost“ tvůrce. Ten přišel na svět roku 1934 a stylem poněkud evokuje „starou dobrou Anglii“, která se notně ohlíží za imperiální slávou „nekorunované

* E-mail: pavelkopecky@email.cz

královny moří“. Chvílemi také poněkud idealizuje postavy moderních dějin, jež mají zásluhu na uchování alespoň zdání velmocenského postavení Keeganovy rodné země (W. Churchill).

Zažíváme období, které by se s trochou nadsázky mohlo nazvat „čtvrtou světovou válkou“. Čelní představitelé či vůdci, jak – s přívlastkem „silný“ – začal být propagandista zván George W. Bush, když americkou zahraniční politiku začala znevažovat obeznamenost s mírou státníkova širšího přehledu, užívají obraty připomínající stalinskou rétoriku o zostřujícím se boji s třídním nepřítelem. Namísto špionomanie charakteristické pro (také československou) odrůdu údajného komunistického režimu takřka vlaje zejména západním veřejným prostorem varování před (nejčastěji islámskými) teroristy. Stále se vracejí propagandistické teze o „válce proti terorismu“ a „ose zla“. Třebaže historik Keegan, jak známo, ve veřejných vystoupeních hojně kritizoval odpůrce Blairova rozhodnutí angažovat se po boku Spojených států amerických v Perském zálivu, tradiční zájmové oblasti Velké Británie, nyní se podobným úvahovým zkratkám vyhýbá, případně je výslovně zpochybňuje.

Zpochybňuje, a to na různých místech, často tradovaný, ba démonizovaný vliv tajných operací na průběh bitev nebo výsledek konfliktů. Dosti diskutabilním způsobem kupříkladu relativizuje pronikavé úspěchy matematicky vzdělaných akademiků, kteří po narukování do britské armády vykonali ohromný kus práce při luštění komplikovaných záhad německých druhoválečných šifer, jež produkoval důmyslný mechanismus kódovacího stroje trefně pojmenovaného Enigma. Diskutabilním proto, neboť existuje nepřímá úměra mezi úspěšným dešifrováním zpráv o pohybu německých ponorkových sil a velikostí ztrát spojeneckých konvojů.

Rozsáhlá práce doplněná rozměrnou mapovou a obrazovou složkou sestává z případových studií epizod z dějin válečných střetnutí, přičemž se v jednotlivých kapitolách věnuje metodám a okolnostem získávání, zpracování či (ne)využití zpravodajských informací, pouze doplňkově. V rámci tohoto úhlu zpracování tématu sleduje též se zvláštním a přirozeným zaujetím vliv technického pokroku na změny samotné koncepce rozvědny či kontrarozvědny práce, potažmo na vývoj střetnutí armád, protipartizánských akcí atd. Po napoleonské éře (k níž náleží také britské podněcování obyvatel Španělska k lidové válce, jejíž úspěšné vedení vneslo do mezinárodního slovníku termín „guerilla“) se věnuje zápasu Severu proti Jihu, ve kterém sehrály průkopnickou roli telegraf a železnice. Nicméně zásadní část matérie věnuje relevantním událostem druhé světové války (bitvy o Krétu či Midway). V případě nelitostného zápasu o Atlantik, jak již bylo ostatně naznačeno, poněkud znevažuje úlohu britských dešifrátorů a přímočaře zdůrazňuje technologickou převahu spojenců nad německými ponorkáři. V této souvislosti hodnotí různé akce britských tajných služeb namířené proti německému Abwehru, z nichž je obvykle za nejvýraznější úspěch považována dezinformační kampaň MI5 z roku 1944 (jejím cílem bylo zamlžit načasování a místo provedení spojenecké invaze). Keegan však, třebaže jde o učebnicový příklad zdárné činnosti speciálních služeb, která zachránila tisíce lidských životů, nepřikládá záležitosti dostatečný význam. Nadto se v této souvislosti dopouští určitých nepřesností ohledně hierarchie a konkrétní práce inkriminované organizace a jejích agentů.

Pro čtenáře časopisu *Obrana a strategie* bude mít ovšem zřejmě největší hodnotu stať „Epilog: vojenské zpravodajství po roce 1945“. Zajímavé jsou postřehy o globálním vlivu ambicí anglických politiků a jim podřízených tajných organizací na formování podvratných skupin v nacisty porobeném Starém kontinentu („Evropu zapálit“). Vedle pasáží o protipartizánských akcích CIA ve Vietnamu se zde podrobněji rozebírá špionážní a subverzivní operace britských SAS a jiných podobných složek v průběhu boje o Falklandy s argentinskou juntou (1982). Nicméně Keegan se dopouští i v této souvislosti faktografických omylů. Chybou je například tvrzení, že rozhodnutí jihoamerické vojenské diktatury provést invazi na Malvíny padlo v březnu, těsně před zahájením operací. Dnes dostupné údaje ukazují něco jiného: v Buenos Aires se útok na území Britské koruny plánoval již od podzimu předchozího roku. K nesprávné domněnce zřejmě vedla skutečnost, že právě v inkriminovaném měsíci došlo k rozkrytí utajovaného útočného záměru.

Zajímavě, třebaže až přespříliš stručně rozebírá autor nástup obtížně napadnutelného nepřítele, celoplanetárního terorismu reprezentovaného poněkud „marketingovým“ pojmem Al-Kajda, síly, která nemá nouzi o finanční a intelektuální zdroje, a přitom nedisponuje územím svrchované moci.

Jednotlivé kapitoly, z nichž teprve závěrečná (strany 272–317) uceleněji hodnotí význam vojenského zpravodajství, nejsou ryze monotematické. Jejich přesahovost, sympatická tendence k širším srovnáním, však dalece překračuje podtitulem vymezený rámec. Nástin vysoce sofistikované činnosti v Bletchley Parku nechává například Keegan korelovat s rozvinutou rozvědkou nomádských Mongolů či kryptografií antického Říma. Bohužel již dříve zmíněná atraktivita titulu se také poněkud rozchází s obsahem textu: vedle popisů a případně analýzy činnosti rozvědky a kontrarozvědky v daném čase a prostoru občas výklad bazíruje na přílišných podrobnostech průběhu bitev, popř. nadbytečně, takřikajíc manýrovitě zohledňuje technické parametry používané výzbroje atd. To vše pochopitelně na úkor prostoru pro avizované ústřední téma. V určitém smyslu slova slabší obsahovou zakotvenost knihy dobře, třebaže neúmyslně, vystihují dva zčásti odlišné podtituly na obalu a na titulu textu: Špionáž od napoleonských válek k boji proti Al-Kajdě a Pátrání po nepříteli od Napoleona k Al-Kajdě. Ke zvláštnostem Zpravodajských služeb ve válce bohužel rovněž patří fakt, že si autor velmi potrpí na ono pověstné „kdyby...“ Zkrátka přespříliš spekuluje, což většinou historiografická obec v lásce nemá. Ne vždy má pro své konstrukce dostatečnou oporu ve faktech, takřka účelově se dohaduje třeba o míře nebezpečnosti proslulých komunistických agentů Burgesse a Philbyho.

Při hodnocení Zpravodajských služeb ve válce je vhodné vyslovit jednoznačné uznání překladateli Lubomíru Kotačkovi za kvalitně převedený, přístupný, ačkoli zkratkami a oborovou hantýrkou se hemžící text. Očividně se velmi pečlivě snažil o zdatné projití zajisté obtížnými úskalími původní matérie, v níž se nalézají značné množství pojmů českému čtenáři méně známých, leč také faktických, někdy u rutinovaného autora poněkud nezvyklých (anebo snad právě proto naopak nepřekvapivých) chyb. Z jejich četné řady, jichž si překladatel povšiml a již čelí poznámkami, se zmiňme o dvojici nepřesností dotýkajících se střední Evropy (strana 256), když diskutabilně datuje okupaci českých zemí třetí říší a vysloveně nesprávně vrocuje anšlus Rakouska). Právě zmíněná pečlivost při české redakci značně navyšuje hodnotu Keeganova díla, třebaže rozhodně nejde o jeho nejlepší práci. Při jeho studiu je proto vhodná jistá obezřetnost, neboť tento souhrn studií o vojenství a vojenském zpravodajství, jakož i o některých formách terorismu trpí faktickými chybami a také problematickými interpretacemi. Tato tendence se pak stává patrnou zejména stran etapy moderních dějin.

*Josef SMOLÍK**

KLAVEC, Jozef. Terorizmus ako politický fenomén. Bratislava: Univerzita Komenského, 2007. 108 s. ISBN 978-80-223-2294-2.

Autorem knihy *Terorizmus ako politický fenomén* je Jozef Klavec, který působí na Katedře politologie Filozofické fakulty v Bratislavě, kde se věnuje dějinám a teoriím mezinárodních vztahů, ale i problematice světového terorismu.

Knihou Jozefa Klavce se zaměřuje na fenomén terorismu, který se po 11. září 2001 dostal jako jedno z nejčastěji popisovaných a zkoumaných témat do popředí zájmu mnoha sociálních vědců, médií a veřejnosti.

* E-mail: josef@mail.muni.cz

Autor na přibližně sto stranách textu seznamuje čtenáře se základními charakteristikami terorismu, přičemž kniha svojí strukturou nevybočuje z řad jiných, podobně tematicky zaměřených publikací; zabývá se nezbytným definováním terorismu, resp. problémem s definováním a (ne)akceptováním termínu terorismus. Samotná práce využívá poznatků historie, politologie, mezinárodních vztahů a sociální psychologie.

V úvodu je čtenář seznámen se stručnou historií teroristických činů i jednotlivých, v minulosti působících, skupin (např. Zemlja i volja, Narodnaja volja, Irgun atd.). Stejně tak jsou stručně představeny jednotlivé osobnosti a teoretici „historického“ terorismu (Johann Most, Boris Savinkov).

Po již zmiňovaném terminologickém vymezení pojmů terorismus a teror autor pokračuje analýzou vývoje mezinárodního terorismu a jeho jednotlivých aspektů. Samotný terorismus člení do tří základních skupin, které se dají dle Klavce dále dělit. Těmito skupinami jsou politický, kriminální a deviantní (zde by se hodilo spíše užít termín psychopatologický) terorismus. Politický terorismus se dále rozpadá do tří forem, které jsou blíže popsány v kapitole „Klasifikácia teroristických skupín“. Jde o sociálněpolitické, etnonacionalistické/etnoseparatistické a náboženské radikální skupiny.

Druhá kapitola se již konkrétně zaměřuje na vývoj mezinárodního terorismu v důsledku studené války, všímá si konkrétních teroristických aktivit v 70. a 80. letech, ale i finanční podpory z „ideologicky“ zpřísněných států. Poměrně obecně (zřejmě z hlediska jisté dynamiky a vznikajících opatření) je popsána i mezinárodní protiteroristická činnost jednotlivých států.

Třetí kapitola obsahuje popis globální sítě al-Káida (jsou zde popsány útoky předcházející 11. 9. 2001, vztahy mezi jednotlivými islámskými teroristickými skupinami a jejich představiteli) a odlišností od teroristických skupin let sedmdesátých a osmdesátých. Podstatné odlišné znaky, které jsou charakteristické pro útoky al-Káidy, jsou spatřovány ve zpravodajské, organizační, technické přípravě a celkovém finančním zajištění.

Čtvrtá kapitola se podrobně věnuje faktorům, které se podílejí na tom, že se radikální uskupení často dostávají na pozice skupin teroristických. Autor využívá poznatky E. Sprintzaka (From Theory to Practise: Developing Early Warning Indicators for Terrorism), který za faktory včasného varování před rizikem terorismu v radikálních skupinách určil: 1. intenzitu delegitimizace; 2. morální zábrany; 3. předcházející zkušenosti s násilím; 4. racionální odhad rizik a příležitostí; 5. organizační, finanční a politické zdroje; 6. vnímané ohrožení skupiny; 7. soupeření skupin; 8. věk aktivistů; 9. vnější vliv a manipulaci; 10. vnímání ponižování a potřebu pomstít se; 11. přítomnost násilnických vůdců.

Následující subkapitoly podrobněji rozebírají historické, kulturní a kontextuální charakteristiky, které mají vliv na možné zahájení teroristické činnosti radikální skupiny, stejně jako vliv vůdce radikální skupiny směrem k následovníkům – členům skupiny. Zde autor přejímá poznatky sociální psychologie (např. Janise, Posta), všímá si skupinové dynamiky a osobnosti vůdce skupiny, přičemž charakterizuje narcistickou, paranoidní a sociopatickou osobnost, aby jako průnik byla stanovena kategorie tzv. zákeřného narcismu.

Pátá, závěrečná kapitola, se věnuje klasifikaci jednotlivých teroristických skupin, tzn. skupin sociálněpolitických, etnonacionalistických/etnoseparatistických a náboženských. Mezi sociálněpolitické organizace jsou zařazeny sociálněrevoluční organizace typu RAF, italských Rudých brigád či Japonské rudé armády, ELN atd. Druhým podtypem je pravicový terorismus. Na tomto místě by bylo vhodné uvést konkrétnější příklady ultrapravicových teroristických skupin a jejich vztah k ultrapravicovým politickým stranám. V případě etnonacionalistických a etnoseparatistických organizací jsou uvedeny typické příklady, tj. IRA a ETA, ale rovněž i příklady z Blízkého východu, Srí Lanky či Kašmíru. Právě v této pasáži jako by autor pozapomněl aktualizovat informace, které se týkají např. úmrtí J. Arafata (11. 11. 2004) a následného vývoje. Problematika náboženského terorismu je podrobně demonstrována na příkladech japonské náboženské sekty Óm šinrikjó a al-Káidy. Právě některé informace týkající se al-Káidy jsou rozpracovány, a doplňují tak de facto třetí kapitolu, která rovněž pojednávala o bin Ládínově

terroristické síti. Samozřejmě se naskýtá otázka, zda všechny informace a jména spojovaná s al-Káidou jsou ověřitelná.

V samotném závěru je shrnuto několik tezí ze samotného textu, přičemž je zde konstatováno, že globální terorismus nelze oddělit od mezinárodního organizovaného zločinu, který se často podílí na spolufinancování aktivit teroristů.

Knihy je sestavena na základě relevantních zahraničních studií a poznatků (autorů jako je Martha Crenshaw, Ted Robert Gurr, Ehud Sprinzak atd.), přičemž na poměrně malém prostoru představuje velice složitý fenomén. I z toho důvodu lze knihu J. Klavce vnímat jako úvodní studijní materiál. Knihu, jejíž druhé vydání vyšlo v roce 2007, tak využijí především studenti politologie, mezinárodních vztahů a dalších příbuzných oborů.

*Karel ZETOCHA**

BAYLIS, John, WIRTZ James, COHEN Eliot, GRAY S. Colin (eds.). Strategy in the Contemporary World: An Introduction to Strategic Studies, Oxford: Oxford Univerzity Press, 2007. 392 s. ISBN 0199289786.

Přestože strategie není samostatným vědním oborem etablovaným na akademické půdě, představuje oblast studia, která se již od poloviny dvacátého století těší velké pozornosti. Oblast strategie byla až po druhou světovou válku především doménou vojenských profesionálů a strategické myšlení se soustředilo na ryze technicko-vojenskou problematiku plánování a vedení vojenských operací. S nástupem nukleárních zbraní ale přestalo být plánování vojenských operací již jen čistě vojenskou záležitostí. Účinky nukleárního arzenálu učinily vojenské plánování otázkou, která zdaleka přesáhla prostory armádních štábů. V podmínkách reálné jaderné hrozby mohl mít každý konflikt nedozírné následky; strategie se stala tématem politických jednání, filozofických úvah, předmětem akademického zkoumání i námětem mediálních debat.

Postupem času obracela strategická studia svou pozornost k řadě otázek od logiky nukleárního konfliktu a odstrašení, přes odzbrojení a jeho kontrolu, až po debatu o podstatě lidské bezpečnosti či vedení humanitárních operací. Strategie se etablovala na katedrách politologie a mezinárodních vztahů a částečně také přebrala metodologii těchto sociálních věd. Nadále tak zůstává způsobem myšlení, avšak v průběhu posledních desítek let se ustálily okruhy otázek, kterými se strategické uvažování zabývá. Kniha *Strategy in the Contemporary World* je především zdařilým shrnutím základních problémů, kterým se strategická studia věnují, a má posloužit jako učebnice pro všechny, kdo se chtějí s problematikou strategie blíže seznámit.

Jde o jednu z prvních (ne-li vůbec první) učebnicí strategie, kde se podařilo obsáhnout a vysvětlit problematiku strategických studií v celé její šíři. Jednotlivé části knihy kopírují vývoj na poli strategických studií a jako celek podávají ucelený obraz o tomto oboru lidského vědění. V první části nalezneme texty věnované základním otázkám svázaným s konflikty a vedením válek, jako je původ a podstata válek, jejich vznik a možnosti jejich omezení – mezinárodní právo či politické jednání. Pozornost je věnována nejen válečnému umění, tak jak bylo zachyceno v klasických dílech historie, ale i rozboru novodobých konfliktů dvacátého století, včetně nejnovějšího vývoje ve vedení vojenských operací. Další část je souhrnem teoretických konceptů strategie z druhé poloviny dvacátého století, které vznikly především jako reakce na zavedení jaderných zbraní do výzbroje armád. Závěrečná kapitola přibližuje uvažování o aktuální problematice vedení

* E-mail: Karel.Zetocha@unob.cz

vojenských operací, především vlivu technologie na vojenství, způsobům vedení boje s nestátními aktéry, mezi něž patří teroristické či odbojové skupiny.

Strategy in the Contemporary World: An Introduction to Strategic Studies je učebnicí, která byla sestavena širokým týmem odborníků z předních univerzitních pracovišť strategických studií v USA a Velké Británii. Bylo by zbytečné vyzdvihovat jednotlivá jména, neboť řada osob v autorském týmu se již stala ve svém oboru pojmem a není tudíž třeba je blíže představovat. Avšak čím více velkých jmen v kolektivu, tím bývá obtížnější udržet jednotné zaměření a přístup tak, aby se výsledná publikace nestala souborem odlišných textů.

Editorům se podařilo nejen dát dohromady autorský kolektiv respektovaných odborníků, ale taktéž udržet jednotnou skladbu a pojetí dílčích příspěvků. Navzdory pestré autorské škále a někdy značně rozdílné problematice působí výsledný text kompaktně a je přístupný širokému okruhu čtenářů. Na jednotlivých částech je znatelná erudice autorů, kteří neopakují známá klišé, ale dokážou problematiku rozebrat, dostat se k jádru věci a vyvodit neotřelé závěry. Na druhé straně si uchovávají dostatečný nadhled, aby mohli na omezeném prostoru shrnout mnohdy komplikovaný vývoj v oboru a srozumitelně jej představit širší veřejnosti. Všechny texty jsou navíc doplňovány úryvky či citacemi, shrnutím nejdůležitějších bodů, obsahují též otázky k diskuzi. Pro zájemce o hlubší poznání problematiky je na konci každé části uveden seznam nejdůležitějších publikací (anglicky psaných), které znamenaly milníky ve studiu konkrétního tématu. Není divu, že se kniha stala hned po svém vydání bestsellerem.

Učebnice *Strategy in the Contemporary world* byla poprvé vydána v roce 2002 a o jejím vřelém přijetí veřejností svědčí fakt, že ještě téhož roku následoval dotisk a další série byly vytištěny v každém následujícím roce. Kniha se za krátkou dobu stala klasikou ve svém oboru a základním studijním materiálem pro každého zájemce o studium strategie. Je tedy zcela přirozené, že v letošním roce (2007) autorský kolektiv na svou práci navazuje druhým, doplněným vydáním. Autoři se nenechali ukolébat úspěchem prvního vydání a původní text se dočkal přidání množství doplňujících informací.

Druhé vydání se čtenářům představuje v novém grafickém provedení, které podtrhuje rozdělení jednotlivých pasáží na části tak, aby samotný text zůstal přehledný a usnadnil studentům orientaci v poměrně složitém tématu. Zajímavé a inspirativní je taktéž doplnění jednotlivých částí o odkazy na internetové adresy, takže si student může při práci s učebnicí okamžitě vyhledávat na internetu další studijní zdroje.

Z pohledu čtenářů jsou ale nejzajímavější doplnění samotného textu. Oproti předchozímu vydání byl obsah učebnice zdařile aktualizován; zahrnuje nejen „klasická“ témata v rámci strategie, ale zachycuje i nejnovější vývoj na poli strategických studií. V reakci na události počátku 21. století byla kniha doplněna v oblasti problematiky boje proti terorismu a strategie boje proti nepravdělným protivníkům vůbec. Některé pasáže zapracovávají nejvýše aktuální zkušenosti z Iráku či Afghánistánu a poskytují širší teoretickou reflexi současných konfliktů.

Strategy in the Contemporary world je zdařilou učebnicí, kterou je možné doporučit jako základní literaturu pro všechny kurzy, které se problematice strategických studií věnují. Potěšující zprávou je, že druhé vydání této knihy posunulo již tak vysokou laťku nastavenou prvním dílem ještě výše. V současné době jde zřejmě o to nejlepší, po čem může zájemce o úvod do strategických studií sáhnout. Na tomto místě nemohu nepřipomenout, že kolektiv autorů při Ústavu strategických studií v příštím roce chystá učebnici strategie v českém jazyce. Ambice zmíněné učebnice jsou sice skromnější, než je rozsah právě představené knihy, nicméně bude jistě znamenat významný krok v etablování strategických studií v České republice. Doufejme, že se autoři alespoň z části inspirovali právě recenzovanou knihou.
